

ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΠΕΤΡΟΣ ΧΑΡΗΣ

ΤΟΜΟΣ ΕΙΚΟΣΤΟΣ ΟΓΔΟΟΣ

ΙΟΥΛΙΟΣ — ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ

1940

ΙΩΑΝΝΗΣ Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΣ & Σ^{ΙΑ} Α.Ε.
ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ "ΕΣΤΙΑΣ",
46 — ΟΔΟΣ ΣΤΑΔΙΟΥ — 46
ΑΘΗΝΑΙ

Ε.γ.Δ της Κ.ε.Π
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2008

ΚΑΡΛ ΟΤΦΡΙΕΔ ΜΥΛΛΕΡ

Ο ΜΕΓΑΣ ΦΙΛΟΛΟΓΟΣ ΠΟΥ ΑΠΕΘΑΝΕΝ ΕΙΣ ΤΑΣ ΑΘΗΝΑΣ ΠΡΟ 100 ΕΤΩΝ

Ἡ ἡμερομηνία τοῦ τεύχους τούτου τῆς «Ν. Ἐστίας», ἡ 1η Αὐγούστου 1940, ἀποτελεῖ διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς κλασσικῆς ἑλληνικῆς ἀρχαιότητος, ἀκόμη δὲ καὶ διὰ τὴν πνευματικὴν ἱστορίαν τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος, σημαντικὴν ἐπέτειον, διότι κατὰ τὴν ἡμέραν αὐτὴν πρὸ 100 ἐτῶν ἀπέθανε καὶ ἐτάφη εἰς τὴν νεοσώστατον τότε πρωτεύουσαν τῆς Ἑλλάδος ὁ μέγας Γερμανὸς φιλόλογος Karl Otfried Müller. Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία, ὅτι ἡ ἐπέτειος αὐτὴ θὰ ἑορτασθῆ ἑπισημένως ἀπὸ τὰ Γερμανικὰ Πανεπιστήμια, ὅτι δὲ ἂν δὲν ἦτο ὁ πόλεμος θὰ ἐωρτάζετο ἐπίσης καὶ ἀπὸ ξένα Πανεπιστήμια, ἰδίως τὰ Ἀγγλικά, ὅπου ἐξετιμᾶτο τὸ ὄνομα τοῦ μεγάλου σοφοῦ, ὅπως ἐωρτάσθη πρὸ 43 ἐτῶν καὶ ἡ ἐκατονταετηρὶς τῆς γεννήσεώς του. Καὶ τὸ Πανεπιστήμιον τῶν Ἀθηνῶν, τὸ ὁποῖον εἰς τὰ νηπιακά του χρόνια ἐκίδευσε μὲ ἀμέριστον λύπην καὶ μὲ ἰδιαιτέραν στοργὴν καὶ φροντίδα τὸν ἐπιφανῆ ξένον, δὲν θὰ ἀφῆεν ἀμνημόνευτον τὴν ἐπέτειον, ἂν δὲν συνέπιπτεν αὐτὴ μὲ τὰς θερινὰς διακοπὰς του.

Δὲν προτίθεμαι ν' ἀσχοληθῶ ἐδῶ μὲ τὸ ἐπιστημονικὸν ἔργον τοῦ μεγάλου γερμανοῦ φιλόλογου, τὸ ὁποῖον, ἐκτεινόμενον εἰς ὄλους σχεδὸν τοὺς κλάδους τῶν περὶ τὴν κλασσικὴν ἀρχαιότητα ἐπιστημῶν, τὴν Φιλολογίαν, τὴν Ἀρχαιολογίαν, τὴν Μυθολογίαν, τὴν Ἱστορίαν, εἶναι καταπληκτικὸν διὰ τὴν πολυμέρειαν καὶ τὸ μέγεθος αὐτοῦ, ὅταν μάλιστα ληφθῆ ὑπ' ὄψιν ὅτι συνετελέσθη τοῦτο εἰς τὸν τόσον βραχὺν βίον τοῦ δημιουργοῦ του. Ἴσως δοθῆ ἄλλοῦ εὐκαιρία νὰ γίνῃ εὐρύτερος λόγος περὶ τοῦ ἀνδρός, ὅστις γενόμενος ἐκλεκτὸς μαθητὴς τοῦ Ἰδρυτοῦ τῆς νέας φιλολογικῆς Σχολῆς Αὐγούστου Boeckh, ὑπερέβαλε διὰ τῶν ρηξικελεύθων ἐργασιῶν του τὸν διδάσκαλον καὶ εἰς ἡλικίαν 22 ἐτῶν ἐκλήθη εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Γοττίνγης διὰ νὰ καταλάβῃ τὴν Καθηγητικὴν ἔδραν τοῦ παγκοσμίου φήμης φιλόλογου Heyne ὡς ἀμεσὸς διάδοχος τοῦ εἰς Βόννην μετακληθέντος Welcker. Ἐκεῖ τότε θὰ λεχθῆ ὅτι πρέπει διὰ τὰ *Αἰγυπτιακά* τοῦ Κ. Ο. Müller,

τὴν πρώτην σπουδαίαν ἐργασίαν διὰ τὸν βίον καὶ τὸν πολιτισμὸν μεμονωμένης ἑλληνικῆς Πόλεως, διὰ τὰ *Προλεγόμενα εἰς τὴν ἐπιστημονικὴν Μυθολογίαν*, διὰ τοὺς *Ἐτρούσκους*, βραβευθὲν δίτομον ἔργον καὶ σήμερον ἀκόμη χρησιμώτατον, διὰ τὴν *Ἀρχαιολογίαν τῆς Τέχνης*, διὰ τὸν *Ὀρχομενὸν καὶ τοὺς Μινύας*, διὰ τὴν *Ἱστορίαν τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς Γραμματολογίας*, ἧτις γραφεῖσα ἀγγλιστὶ μετεφράσθη εἰς πολλὰς γλώσσας καὶ εἰς τὴν ἑλληνικὴν ὑπὸ τοῦ Κυπριανοῦ, διὰ τοὺς *Δωριεῖς*, τὴν περίφημον αὐτὴν περὶ τῶν ἑλληνικῶν φυλῶν πραγματείαν, ἧτις ἐξετάζουσα ἐν συναφείᾳ ἱστορίαν, θρησκείαν, μῦθον, πολίτευμα, τέχνην, ἔθιμα, ἀποτελεῖ κατὰ τὴν φράσιν τοῦ Βιλαμόβιτς τὴν ἀσάλευτον βάσιν, εἰς τὴν ὁποῖαν ἐθεμελιώθη ἡ Ἱστορία τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος καὶ διὰ τὴν ὅλην δημιουργικὴν ἐργασίαν τοῦ Ο. Müller, ὅστις μαζί μὲ τὸν Humboldt καὶ τὸν Boeckh θεωρεῖται δικαίως συνιδρυτὴς τῆς νέας Σχολῆς, ἧτις ἐξετάζουσα συνολικῶς τὴν ἑλληνικὴν ἀρχαιότητα ὡς ἐνιαίαν πνευματικὴν ἐνότητα, ἐκυριάρχησεν εἰς τὰς ἡμέρας μας διὰ τοῦ μεγάλου Βιλαμόβιτς.

Εἰς τοὺς ἀναγνώστας τῆς «Νέας Ἐστίας» ἐνόμισα καλὸν, ἀνασύρων ἀπὸ τὴν ἐκατονταετηρὴ λήθην εἰδήσεις περὶ τῆς ἐν Ἑλλάδι ζωῆς καὶ τελευτῆς τοῦ μεγάλου ἀνδρός, νὰ παρουσιάσω ἐπὶ τῇ ἐκατονταετηρίδι τοῦ θανάτου του τὸν φιλέλληνα Κ. Ο. Müller, ὅστις ταφεῖς εἰς τὴν ἱστορικὴν καὶ ἐπιφανῆ κορυφὴν τοῦ Ἀθηναϊκοῦ Κολωνοῦ, ἐπολιτογραφήθη εἰς τὰς καρδίας τῶν Ἑλλήνων ὡς Μύλλερος, δὲν εἶναι δὲ τυχαῖον τὸ γεγονός, ὅτι ἡ φέρουσα τὸ ὄνομα του ὁδὸς εὐρίσκεται ἐντὸς τοῦ ὀδικοῦ δικτύου τῆς πόλεως, τὸ ὁποῖον ἐτίμηθη διὰ τῶν ἐνδόξων ὀνομάτων τοῦ Μαραθῶνος, τῆς Σαλαμῖνος, τῶν Πλαταιῶν, τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου.

Εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Γοττίνγης, ὅπου τὸ 1819 ἔρχεται ὡς καθηγητὴς ὁ νεαρὸς Müller, ἔχει τὴν εὐκαιρίαν νὰ γνωρίσῃ Ἑλληνας σπουδαστάς, τοὺς ὁποίους ἀγαπᾷ, ἐκτιμᾷ καὶ συναναστρέφεται ὡς ἀπογόνους τοῦ λαοῦ, τοῦ ὁποῦ ἡ μελέτη ἀποτελεῖ

τὸ ἔργον τῆς ζωῆς του. Εἰς τὴν Γοτίγγην, « τὸ ἐλλόγιμον πολίγειον », εἶναι κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην πυκνὴ καὶ ἀθρόα ἡ συρροὴ τῶν Ἑλλήνων σπουδαστῶν. Ἡ ἀφυπνιζομένη ἑλληνικὴ παιδεία γνωρίζει ποῦ νὰ ἐκλέξῃ τὰ κέντρα τοῦ διαφωτισμοῦ τῆς καὶ ὁ Κοραῆς, μολονότι ζῶν καὶ δρῶν εἰς τὸ Παρίσι, ἔγραφε τὸ 1815 εἰς τὸν ἐν Βιέννῃ φίλον του Ἀλέξανδρον Βασιλείου: « Ὅσους ἐκ τῶν ἡμετέρων γνωρίζεις ἐπιθυμοῦντας νὰ σοφισθῶσιν, εἰς τὴν Γοτίγγην πέμπε τους ». Ἐκεῖ εὐρίσκονται τότε οἱ ὑπότροφοι τῆς « Ἐταιρείας τῶν Φιλομούσων », οἱ πρόστατευόμενοι τοῦ Καποδίστρια καὶ τῆς Κομησσης Ἐδλιγκ (τῆς Ρωξάνης Στούρτζα). Εἶναι οἱ Χίτιοι Γλαράκηδες, ὁ Ἀθηναῖος Ψύλλας, ὁ Ναυπάκτιος Λιβέριος, οἱ Θεσσαλοὶ Φαρμακίδης καὶ Παπαδόπουλος, ὁ Θράξ Πολυζωίδης, ὁ Μακεδὼν Μανούσης, ὁ Ἡπειρώτης Ἀσώπιος κ.λ.π.

Τούτῳ Ἑλληνας τούτους γνωρίζει καὶ συναναστρέφεται ὁ Müller, ὁμιλεῖ δὲ συχνὰ περὶ αὐτῶν εἰς τὰς ἐπιστολάς του. Τὴν 3 Νοεμβρίου 1819 ἀναγγέλλει μὲ εὐχαρίστησιν τὴν γνωριμίαν τοῦ Κούμα, μὲ τὸν ὁποῖον καὶ συνταξιδεῦει ἀπὸ τὴν Λειψίαν, τὴν δὲ 21 Νοεμβρίου 1819 γράφει πρὸς τοὺς γονεῖς του: « Ἐδῶ στὴ Γοτίγγῃ ὑπάρχουν πολλοὶ Ἀμερικανοὶ καὶ ἀκόμη περισσότεροὶ Ἕλληνες. Συναναστρέφομαι συχνὰ καὶ τοὺς δύο... Οἱ Ἕλληνες τοῦναντίον μου ἀρέσουν πολὺ. Εἶναι κάπως συνεισχυμένοι, τρέφουν ὁμῶς μὲγάλον σεβασμὸν εἰς τὴν γερμανικὴν σοφίαν, φλέγονται ἀπὸ ζῆλον ν' ἀναστήσουν ἐπιστημονικῶς τὴν πατρίδα των καὶ δείχνουν κάποιον ἐνθουσιασμὸν ποῦ ἐνθυμίζει τὴν Ἀρχαιότητα ». Τὴν 21 Ἰουνίου 1820 ἀναγγέλλει εἰς τοὺς γονεῖς του ὅτι ἔκαμε τριήμερον εὐχάριστον ἐκδρομὴν εἰς Kassel μαζί μὲ Ἑλληνας σπουδαστάς, τῶν ὁποίων ἐπαινεῖ τὸν ἰσχυρὸν χαρακτήρα καὶ τὴν δύναμιν νὰ προσαρμόζωνται εἰς τὸ γερμανικὸν πνεῦμα. Εἰς μίαν μακρὰν ἐπιστολὴν του πρὸς τὸν περίφημον ποιητὴν καὶ ἀρχηγὸν τῆς ἐν Γερμανίᾳ ρωμαντικῆς Σχολῆς Λουδοβίκον Τικ τῆς 17 Ἰουλίου τοῦ 1820, ὁμιλῶν πάλιν περὶ τῆς διαφορᾶς μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Ἀμερικανῶν, λέγει: « Τούτῳ Ἑλληνας ἐκτιμῶ πάρα πολὺ, ἀκόμη καὶ ἂν ἐπρόκειτο μόνον διὰ τὴν πλήρη σεβασμοῦ ταπεινοφροσύνην, μὲ τὴν ὁποίαν προσπαθοῦν νὰ πλησιάσουν τὴν πηγὴν τῆς γερμανικῆς ἐπιστήμης. Εἶναι ἀληθές ὅτι ἔχουν ὀλίγον τάλαντον διὰ μηχανικὴν γλωσσομάθειαν καὶ ἀκόμη ὀλιγώτερον διὰ τὸ σύνθεσις « Schick », ὥστε εἰς πολλὰς περιπτώσεις παρουσιάζονται πολὺ ἀδέξιοι. Ἄλλ' ἔχουν ὁμῶς μίαν βαθεῖαν ἀντίληψιν, μὲ τὴν ὁποίαν ζητοῦν νὰ πλησιάσουν εἰς ὅλα καὶ νὰ τὰ κάμουν συνειδητῶς δικά των. Δὲν ἀρκοῦνται εἰς ἀπλὰς σημειώσεις. Ἐχουν

ἀξιοθαύμαστον ὑπομονήν. Ποτὲ δὲν εἶδα ἓνα νὰ χασμάται κατὰ τὴν παράδοσιν, πρᾶγμα ποῦ στοὺς Ἀμερικανούς εἶμαι ὑποχρεωμένος νὰ τὸ βλέπω καθημερινῶς. Ἀντιθέτως ἀκόμη καὶ ἐκεῖνο ποῦ μισοκαταλαβαίνουν τὸ παρακολουθοῦν μὲ ἐντεταμένην προσοχήν, ἡ ὁποία ἀληθινὰ πολλὰς φορὰς μὲ συγκινεῖ. Παρατηρεῖται ἀκόμη εἰς αὐτούς, ἐπιδεικτικότης, πρᾶγμα ποῦ ἄλλοι ξένοι ἐννοοῦν τόσο δύσκολα, ρωμαντικὴ ποίησις, φιλοσοφία τῆς φύσεως,

Ὁ Κ. Ο. Müller ὡς καθηγητὴς ἐν Γοτίγγῃ.

σύνθεσις τῆς ἱστορίας. Ἴδιως εἶναι ἐδῶ ἓνας ἠλικιωμένος Μακεδὼν, τὸν ὁποῖον ἐγὼ ἐκτιμῶ ὡς τὸν ἄριστον φοιτητὴν τοῦ Πανεπιστημίου».

Μὲ τὴν ἔκρηξιν τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως καὶ μὲ τὸ ξεκίνημα τῶν Ἑλλήνων σπουδαστῶν νὰ κατεβοῦν εἰς τὴν ἀγωνιζομένην πατρίδα, γράφει πάλιν πρὸς τὸν Τικ τὴν 12 Ἀπριλίου 1821 ὁ Müller: « Ἀυτὲς τίς ἡμέρας ἐφυγαν ἀπὸ ἐδῶ ὅλοι οἱ Ἕλληνες διὰ νὰ εἶναι πλησιέστερα εἰς τὸ θέατρον τοῦ πολέμου. Ἡ λύπη μου δι' αὐτὸ ὑπερβιβάζεται ἀπὸ τὴν ἐλπίδα, ὅτι τὸ συχνὰ ἐπιχειρηθὲν ἀπελευθερωτικὸν ἔργον θὰ ἐποδοθῇ ἐπὶ τέλους, παρ' ὅλον ὅτι καὶ τώρα οἱ Φρόνιμοι, οἱ ὁποῖοι πάντοτε ὀλίγον ὑπολογίζον εἰς ὑψηλότερα ἐλατήρια, θέλουν νὰ ἀμφιβάλ-

λων και να φοβούνται. Μοῦ φαίνεται ότι ἡ τελειοταία αὐτὴ και ἀπεγνωσμένη δυναμικὴ προσπάθεια θὰ εἶναι ἀποφασιστικὴ διὰ τὸ μέλλον τῆς Εὐρώπης, διότι ἡ ζωὴ, ἐν περιπτώσει ἐπιτυχίας, θὰ λάβῃ ἐπιτελῶς ἄλλην κατεύθυνσιν και θὰ προσκλίνῃ πάλιν εἰς τοὺς παλαιούς χρόνους και εἰς τὸν Ἀνατολικὸν κόσμον, ἐνῶ τώρα μονόπλευρος γάνεται εἰς ἀντιοδημιουργητὸν πολιτισμὸν». Τὴν ἴδιαν δὲ ἡμέραν γράφω πρὸς τὸν Βασκὴ, προσθέτει: «Οἱ Ἕλληνες μας μᾶς ἐγκατέλειψαν συνολικῶς και πηγαίνουν εἰς τὴν Βιέννην, δυνατόν δὲ και παραπέρα, εἰς τὸν Ὑψηλάντην. Εἶναι ἐπιτελῶς ἑξάλλοι και γεμάτοι ἀπὸ τὰς ἀριστίας ἐλπίδας». Τὴν 6 Αὐγούστου 1821 γράφει πρὸς τοὺς γονεῖς του: «Ὅλη μου ἡ ψυχὴ εἶναι τώρα προσηλωμένη στὴν Ἑλλάδα, και ὅπως εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἐπροφύκεινα τὰ ἀρίστη, εἶσι χαίρομαι τώρα δι' ὅλα ποῖ ἐρχονται πλησιέστερα εἰς τὴν πραγματοποίησιν. Ἀλλὰ ἡ καρδιά μου εἶναι τόσο πλημμυρισμένη, ὥστε νὰ μὴ μπορῶ νὰ γράψω περισσότερα». Καὶ τὴν 1 Νοεμβρίου 1821 γράφει πάλιν πρὸς τὸν πατέρα του, τὸν ἀγαθὸν πᾶστορα τῆς Σιλεσίας: «Και διὰ τὴν Ἑλλάδα, ποῦ με ἔρωτας, ἀγαπητέ μου πατέρα, ἔχω σταθερὰς καλὰς ἐλπίδας, ἔχω μάλιστα ἀκλόνητον πεποιθῆσιν ότι ἡ Ρωσία θὰ ἀρχίσῃ νὰ κεντᾷ αὐτὸν τὸν χειμῶνα. Ἀλλὰ και ἂν ὄχι, ἡ ἐλευθερία εὐρίσκει πάντα διέξοδον. Ἡ φλυαρία τῶν ἐφημερίδων λίγο μὲ σκοτίζει».

Τὸ 1822 ταξιδεύσας εἰς Ὀλλανδίαν, Ἀγγλίαν και Γαλλίαν, συνήντησεν εἰς τὸ Παρίσι τὸν Ἀσώπιον, εἰς δὲ τὸ Ἱστορικὸν Ἀρχεῖον τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης ἔχομεν αὐτογράφους ἐπιστολάς τοῦ Müller, αἱ ὁποῖαι μαρτυροῦν τὰς συχνὰς συναντήσεις και τὰς κοινὰς μετὰ τοῦ Ἀσωπίου ἐπισκέψεις τῶν κήπων και τῶν Μουσείων τῆς Γαλλικῆς πρωτεύουσας. Παρακολουθησας μὲ ἀδιάπτωτον φιλελληνικὸν ἐνδιαφέρον τὸν Ἀγῶνα τῶν Ἑλλήνων και μὴ διαψευθεῖς εἰς τὰς προβλέψεις του ὡς πρὸς τὴν ἔκβασιν αὐτοῦ, ἐχαιρέτισε πλήρης χαρᾶς και ἐλπίδων τὴν συγκρότησιν τοῦ Ἑλληνικοῦ Βασιλείου ὑπὸ Γερμανὸν Μονάρχην και ὁ πόθος του ἦτο νὰ ἐπισκεφθῇ τὴν Ἑλλάδα, τὴν χώραν τῶν ἐπιστημονικῶν του ὀνείρων και τῶν πνευματικῶν του ἀπασχολήσεων, ὁ δὲ πόθος του αὐτὸς ἐπραγματοποιήθη τὴν ἀνοιξιν τοῦ 1840.

Πῶς ἐθεώρει τὸ ταξίδι του εἰς τὴν Ἑλλάδα ὁ O. Müller και ποῖαν σημασίαν ἀπέδιδεν εἰς αὐτό, φαίνεται ἀπὸ τὴν αἴτησιν, τὴν ὁποῖαν ὑπέβαλε τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1839 εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Γοτίγγης διὰ τὴν ἔγκρισιν τοῦ ταξιδίου του. Εἰς αὐτὴν μετὰ τῶν ἄλλων ἔγραφε: «... Καὶ εἶναι ἀφ' ἑτέρου ἐπιστημονικὴ ἀνάγκη, ἡ ὁποῖα ἀκριβῶς τώρα μοῦ κάμνει ἐν τοιοῦτο ταξίδι ἐπιθυμητόν, διότι ἐξ αὐτοῦ ἐξαρτᾶται ἡ προδιαγεγραμμένη τελείωσις τῆς ἐπιστημονικῆς σταδιοδρομίας μου. Ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τῶν συγγραφικῶν ἐργασιῶν μου εἶχα πάντοτε πρὸ ὀφθαλμῶν ὡς κύριον θέμα τὴν οὐγγραφὴν εὐρυτέρας και βαθύτερας προχωροῦσης Ἱστορίας τῆς Ἑλλάδος...

Αἰσθάνομαι ότι ἦλθε τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου διὰ τὸ ἔργον μου τοῦτο και ότι ἡ ἐναρξίς αὐτοῦ δὲν πρέπει νὰ ἀναβληθῇ ἐπὶ μακρότερον χρόνον. Ἀλλὰ διὰ τὸ ἔγχείρημα τοῦτο εἶναι ἀπαραίτητον νὰ γνωρίσω τὸν τόπον και νὰ λάβω ἐξ αὐτοῦ γνῶσιν τῶν ἀρχαίων ἐγκαταστάσεων και τῶν σωζομένων ἑρείπιων. Ἔτσι εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν ὀλίγοι μῆνες εἰς τὴν Ἑλλάδα ἔχουν δι' ὅλην μου τὴν ζωὴν ἀνεκτίμητον ἀξίαν». Ἡ δὲ Κυβέρνησις τοῦ Ἀννοβέρου, μολοντί εἶχε λόγους νὰ μὴ εὐνοῇ τὸν φιλελεύθερον καθηγητὴν, ὅστις εἶχεν ἐπιδοκιμάσει τοὺς ἐπτά, τοὺς ἀντιταχθέντας εἰς τὰς αὐθαιρεσίας τῆς, δὲν ἠδυνήθη νὰ μὴ ἀναγνωρίσῃ τὴν ἀξίαν τῆς αἰτήσεως και τοῦ αἰτοῦντος και παρέσχε τὴν ἀδειαν και δαψιλῆ τὰ μέσα διὰ τὸ ταξίδι τῆς Ἑλλάδος.

Εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ Σεπτεμβρίου τοῦ 1839 ἀποχαιρετᾷ τὴν Γοτίγγην και ἀφοῦ ἐπέρασεν ἀπὸ τὸ Μόναχον, ὅπου αἱ συνομιλίαι του μετὰ τὸν Θείριον, μετὰ τὸν Κλέντσε και μετὰ ἄλλους ποὺ εἶχαν γνωρίσει τὴν Ἑλλάδα, τὸν κατετόπισαν ὡς πρὸς τὴν χώραν και τοὺς κατοίκους, και ἀφοῦ διέτριψεν ἐπὶ τετράμηνον εἰς τὴν Ἰταλίαν ἐπισκεφθεὶς τὰς κυριώτερας πόλεις αὐτῆς, ἔφθασε τὴν 31 Μαρτίου εἰς Σῦρον, ὅπου ἐγκαινιάζει τὴν πρώτην ἐπιτόπιον μετὰ τὰς ἑλληνικὰς ἐπιγραφὰς ἀπασχόλησιν του, και τὴν 5 Ἀπριλίου ἐπάτει μετὰ συγκίνησιν τὸ ἔδρανον τῆς Ἀττικῆς. Τὸ ἐπιστολικὸν πρὸς τὴν σύζυγόν του ἡμερολόγιον, τὸ ὁποῖον ἐξέδωκαν μετὰ εὐλαβητικὴν φροντίδα ὁ ἐν Χάλλῃ καθηγητὴς Κέρν μετὰ τῆς ἐριτίμου συζύγου του, μᾶς παρέχει λίαν ἐνδιαφερούσας εἰδήσεις περὶ τῆς ἐν Ἑλλάδι διαμονῆς τοῦ O. Müller, αἵτινες ἔχουν ἀξίαν και διὰ τὴν τότε καθόλου ἑλληνικὴν ζωὴν και θὰ ἀξίζε νὰ μεταφρασθῇ κάποτε ὀλόκληρον διὰ νὰ φανῇ ὁ διαπνέων τὰς γραμμάς αὐτοῦ ἄδολος τοῦ γράψαντος ἐνθουσιασμός.

Εἰς τὰς Ἀθήνας συναντᾷ τοὺς μαθητὰς του Ἐρνέστον Κούρτιον και Schöll, τὸν καθηγητὴν τῆς Ἰένης Göttling και τὸν καθηγητὴν τῆς Τυβίγγης Vischer. Ὁ Ρόες και ὁ Πιττάκης ποὺ ἐκτελοῦν τὰς πρώτας τότε ἀρχαιολογικὰς ἐργασίας, τὸν ὀδηγοῦν εἰς τὰ ἀρχαῖα ἑρείπια, τὰ ὁποῖα τοῦ προξενοῦν κατάπληξιν και θαυμασμόν. Τὴν 7ην Ἀπριλίου ἀναβαίνει εἰς τὴν Ἀκρόπολιν και τὴν 8ην μετὰ συγκίνησιν βλέπει ἐμπρὸς εἰς τὰ μάτια του ἡ σκαπάνη τοῦ Πιττάκη νὰ φέρῃ εἰς φῶς ἀνάγλυφον ἀπὸ τὴν ζωφόρον τοῦ Παρθενῶνος, τοῦ ὁποῦ ἡ ἐρμηνεῖα δημιουργεῖ εἰς τὸν ἐπιφανῆ ἀρχαιολάτρην ἐπιτόπιον ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ βράχου ἀσχολίαν. Ἡ προσπάθειά του νὰ ἐνοικιάσῃ ἴδιαν κατοικίαν μένει χωρὶς ἀποτέλεσμα και ἀναγκάζεται νὰ παραμείνῃ εἰς τὸ ξενοδοχεῖον τῶν Γάλλων (Hôtel des Français), τοῦ κ. Louis, ὅπου τὸν ὀδήγησεν ὁ ἐξ Ἰταλίας συνταξιδιώτης του Γάλλος Ζαχαροβιομήχανος και ὅπου ἡ βροχὴ ἐμβάλ-

νει ἀκάθεκτος ἀπὸ θύρας, παράθυρα καὶ στέγην. Ἐἶναι ἐν τούτοις εὐχαριστημένος ἀπὸ τὸ ξενοδοχεῖον, διότι εὕρισκόμενον πλησίον τοῦ Θησείου τοῦ παρέχει εὐχάριστον τῶν ἀρχαίων μνημείων θέαν. Μὲ ἐξαιρετικὴν χαρὰν ἐπανευρίσκει εἰς τὰς Ἀθήνας τοὺς πρὸ εἰκοσαετίας παλαιούς τῆς Γοτλγγης Ἑλληνας ἀκροστᾶς του νὰ κατέχουν σημαντικὰς θέσεις εἰς τὸ νεοσύστατον κράτος. Μὲ τὴν συντροφίαν αὐτῶν καὶ μὲ τοὺς Γερμανοὺς καθηγητὰς τοῦ νεαροῦ Πανεπιστημίου, τὸν νομικὸν Herzog, τὸν φιλόλογον Οὐλερίχον κλπ. μὲ τοὺς Βαυαροὺς τῆς Αὐλῆς, ζῆ εἰς κύκλον Γερμανῶν, γευματίζει εἰς γερμανικὸν ἐστιατόριον καὶ φοιτᾷ εἰς τὴν ἑλληνογερμανικὴν λέσχην. Ἡ ἑφημερίς «Ἀθηνᾶ» δημοσιεύει εἰς τὸ φύλλον τῆς 20 Ἀπριλίου ἰδιαιτερον ἄρθρον διὰ τὴν ἀφιξίν καὶ τὴν προσωπικότητα τοῦ μεγάλου σοφοῦ, τοῦ ὁποίου ἐξαιρεῖ τὰ φιλελληνικὰ αἰσθήματα, τὴν ἐπιστημονικὴν ἀξίαν, τὸν ἄτρομον χαρακτήρα καὶ ἀναφέρουσα τὸν σκοπὸν τῆς ἀνά τὴν Ἑλλάδα περιηγήσεως, ἀναγγέλλει δτι ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρεία τὸν ὠνόμασε μέλος αὐτῆς καὶ δτι τὸ Πανεπιστήμιον ἐτοιμάζεται νὰ ξενίσῃ αὐτόν. Πράγματι δὲ εἰς τὸ φύλλον τῆς 27ης Ἀπριλίου καὶ εἰς τὸ Ἡμερολόγιον τοῦ Ο. Müller εὕρισκομεν ἐνδιαφέρουσαν ἀλληλοσυμπληρουμένην περιγραφὴν τοῦ ἱστορικοῦ ἐκείνου γεύματος, ἢ καλύτερα τῆς πανεπιστημακῆς ἐκείνης ἐδώχιας.

Τὴν 21ην Ἀπριλίου τοῦ 1840 ἡμέραν Κυριακὴν οἱ καθηγηταὶ τοῦ Πανεπιστημίου καὶ τοῦ Γυμνασίου Ἀθηνῶν παρέθεσαν πρὸς τιμὴν τοῦ Κ. Ο. Müller «ἀγροτικὴν τραπέζαν εἰς τὸ κατὰ τὴν Ἀκαδημίαν τοῦ Πλάτωνος ἀγροκήπιον τοῦ κ. Σταύρου Βλάχου, (πατρὸς τοῦ Ἀγγέλου Βλάχου, ὅστις θὰ ἦτο τότε διετὴς νήπιον) καὶ ἀπὸ τῆς μεσημβρίας μέχρι τῆς 6 μ.μ. εὐωχῆθησαν μετ' εὐωχίας πολλῆς». Ὁ Müller ἐνθουσιάζεται μὲ τὴν φαιδρότητα καὶ τὴν ἀφέλειαν, μὲ τὸν ἐγκάρδιον καὶ γνησίως ἑλληνικὸν χαρακτήρα ποὺ παρουσιάζει τὸ γεῦμα, μὲ τοὺς ὀβελίας ἀμνούς, οἱ ὁποῖοι προσάγονται ἀκέραιοι καὶ κατακομματιάζονται πρὸς ἑκπληξίν του ἐπὶ τῆς τραπέζης. Ὁ πρῦτανος Γ. Ράλλης, ὅστις προεδρεύει

τοῦ γεύματος ἔχων εἰς τὰ δεξιὰ του τὸν τιμώμενον ξένον, πρῶτος ἐγείρει πρὸς ποσιν ὑπὲρ τοῦ Βασιλέως καὶ τῆς Βασιλείας τῆς Ἑλλάδος, ἀκολουθῶν δὲ ὁ «γυμνασιάρχης καὶ συμποσιάρχης Γ. Γεννάδιος προέπειν εἰς ὑγίαν τῶν σοφῶν τῆς Γερμανίας, οἵτινες τὰς ἑλληνικὰς Μούσας φιλοτιμώτερον θεραπεύουσι καὶ τῶν ὁποίων ἡ περὶ τὴν ἑλληνικὴν ἀρχαιολογίαν καὶ φιλολογίαν ἀκάματος σπουδὴ εὐκολύνει εἰς ὅλους τὴν ἄνοδον τοῦ ἑλληνικοῦ Παιδαγωγίου. Μετὰ ταύτην τὴν πρόποσιν ἠγήροθη ὁ κ. Μύλλερ καὶ προέτεινεν ἑτέραν ὑπὲρ τῆς προόδου τοῦ ἐν Ἀθήναις νεοπαγοῦς Ἑλληνικοῦ Πανεπιστημίου. Εἰς σύντομόν τινα ἀλλ' ἐκ θερμῆς καρδίας ἐξερχόμενον λόγον ἐξέφρασεν ὁ ἀγαθὸς ἀνὴρ τὴν ὁποίαν ἠσθάνετο ἐνδομύχως χαρὰν βλέπων ἀναπτόμενον πάλιν τὸν πυρσὸν τῆς ἐπιστήμης εἰς τὰς ἀρχαίας Ἀθήνας, ὅθεν μέλλει νὰ διαδοθῆ ὡς ἀφ' ἑστίας τὸ φῶς εἰς τοὺς γεινιάζοντας λαούς, τοὺς περιλαμβανομένους μεταξὺ τοῦ Δουναβέως καὶ τῆς Ὀρθρουοῦ καὶ εἰς τὰς φυλάς τῆς Μ. Ἀσίας. Ἡ κλήσις τῆς Ἑλλάδος, ἥτις κατ' εὐδοκίαν θείαν πληρωθέντος τοῦ χρόνου παρουσιάζεται πάλιν ὡς πρόσωπον ἐνεργὸν καὶ φωνῆν εἰς τὴν σκηνὴν τοῦ παγκοσμίου θεάτρου, εἶναι μεγάλη καὶ ὑψηλή. Τὸ δὲ μόνον μέσον τοῦ νὰ ἐκτελέσῃ τὸ ἔργον, τὸ ὁποῖον εἰς αὐτὴν ἀντιέθη, εἶναι ἡ ἐπιστήμη». Ἡ «Ἀθηνᾶ» ἀναφέρει καὶ ἄλλας

Ἡ ἐπὶ τοῦ Κολωνοῦ ὑπὸ τοῦ Πανεπιστ. Ἀθηνῶν στήθεϊσα ἐπιτόμβιος στήλη τοῦ Κ. Ο. Müller.

ἡμερολόγιόν του σημειώνει δτι μετὰ τὴν πρόποσιν του ὁ γέρον Γεννάδιος τὸν κατεφίλησε εἰς τὸ στόμα καὶ εἰς τὰ μάτια, ὁ δὲ πρῦτανος Ράλλης, τὸν ὁποῖον μετὰ δύο ἡμέρας ἐπεσκέφθη ἑορτάζοντα τὴν ὀνομαστικὴν ἑορτὴν του, τὸν ἐκράτησεν εἰς τὸ ἑορταστικὸν οἰκογενειακὸν δεῖπνον, ὅπου ὁ ἐπιφανὴς ξένος εἶχε τὴν εὐκαιρίαν νὰ ἐκτιμῆσῃ καὶ τὴν σύζυγον τοῦ Πρυτάνεως ὡς μορφωμένην καὶ ἀξιόλογον οἰκοδέσποιναν. Ὁ Müller ἀναφέρει εἰς τὸ ἡμερολόγιόν του, δτι καὶ ἡ Φυσιολογικὴ Ἑταιρεία ἐν τῇ συνεδρίᾳ αὐτῆς τῆς 7ης Μαΐου ἐδεξιῶθη αὐτόν, ἡ δὲ «Ἀθηνᾶ», ὡς ἀνωτέρω ἐλέχθη, ὁμιλεῖ περὶ τῆς ἀπονεμηθείσης εἰς αὐτόν καὶ ὑπὸ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας, ἀλλὰ εἰς τὰ Πρακτικά αὐτῆς δὲν κατάρθωσα νὰ εὑρῶ τὴν σχετικὴν εἰδησίαν. Εἰς τὸ ἡμερολόγιον γίνεται ἐπίσης λόγος καὶ

περί της παρουσιάσεως, τοῦ Müller εἰς τὸν Βασιλέα, ὅστις εἶχεν ἐνδιαφερθῆ διὰ τὴν ἐπίσκεψιν τοῦ ἐπιφανοῦς Γερμανοῦ ἐπιστήμονος, ἀλλ' ἡ παρουσίασις αὐτῆ ἔπρεπε νὰ γίνῃ διὰ τοῦ Ἄγγλου πρεσβυτοῦ, ἐπειδὴ ὁ Müller ἦτο ὑπάλληλος τοῦ ὑπὸ Ἄγγλον βασιλέα τελοῦντος κράτους τοῦ Ἄννοβέρου, ἡ δὲ μεσολάβησις τοῦ Λάϋονος, τὶς οἶδε διὰ ποίους λόγους, ἐπετεύχθη ἀργά.

Ἀρχομένου τοῦ Μαΐου τοῦ 1840 ὁ Ο. Müller, ἐφοδιαζόμενος με συστατικά γράμματα πρὸς νομάρχας καὶ διαφόρους ἀρχοντας, ἀπὸ τὸν θρυλικὸν Ἀγωνιστὴν Θεόδωρον Κολοκοτρώνη, ἀπὸ τὸν ὑπουργὸν Θεοχάρην κλπ. καὶ συνοδευόμενος ἀπὸ τὸν Κούρτιον, ἐπιχειρεῖ τὴν περιήγησιν τῆς Πελοποννήσου, ἡ ὁποία διαρκεῖ 40 ἡμέρας. Εἶναι ἐξοχῶς ἐνδιαφέρον τὸ ἡμερολόγιον με τὰς εἰδήσεις καὶ τὰς ἐντυπώσεις τοῦ Ο. Müller ἀπὸ τὰ Μέγαρα, τὸ Καλαμάκι, τὴν Κόρινθον, τὸ Ἄργος, τὴν Τίρυνθα, τὰς Μυκήνας, τὸ Ἡραῖον, ὅπου ἐνεργήσας ἀνασκάφην ὁ στρατηγὸς Καλλέργης τοῦ χαρίζει δύο ἀρχαιότητες, ἀπὸ τὴν Μοῦνην Λουκοῦς, ἀπὸ τὴν Σελλάσιαν, τὸν Οἰνοῦντα, τὴν Σπάρτην ὅπου ὁ διοικητὴς Λάτρης κατὰ σύστασιν τοῦ Κολοκοτρώνη τοῦ ἐπιδαφιεύει μεγάλας περιποιήσεις, τὸν Μυστράν, τὴν Μεγαλόπολιν, τὴν Ἀνδανίαν, τὴν Μεσσήνην, τὴν Πύλον, τὴν Γόρτυνα κλπ. Ἐπιστρέψας τὴν 17 Ἰουνίου εἰς Ἀθήνας τυγχάνει περιποιήσεων ἀπὸ τὸν πρέσβυν τῆς Αὐστρίας Πρόκες. Ὅσπεν, ἀπὸ τὸν Ἄγγλον Φίνλεϋ, ὅστις τὸν φιλοξενεῖ εἰς τὸ παρά τὰς Ἀφίδνας ἀγρόκτημά του, καὶ ἐπὶ τέλους τιμᾶται καὶ διὰ τῆς Βασιλικῆς εἰς τὰ Ἀνάκτορα ἐστίασεως τὴν 25 Ἰουνίου. Ἐπισκέπτεται τὸν Μαραθῶνα καὶ τὸν Ραμνοῦντα, διανυκτερεύει εἰς τὴν Μοῦνην τοῦ Βρανᾶ καὶ σπεύδει διὰ τῶν Θηβῶν εἰς Δελφούς, ὅπου ὁμως ἐνῶ πηγαίνει ὡς προσκυνητὴς δέχεται τὰ θανατηφόρα βέλη τοῦ Ἀπόλλωνος. Ἐπειγόμενος νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς Γερμανίαν ἐπεδόθη εἰς πανήμερον καὶ ἀδιάκοπον ὑπὸ τὰ κυνικά καύματα τοῦ Ἰουλίου ἀντιγραφῆν τῶν ἐν ὑπαίθρῳ ἐπιγραφῶν καὶ παρὰ τὰς συστάσεις τοῦ βοηθοῦντος αὐτὸν ἀπλοϊκοῦ σπιτονοικοκύρη του Ἀναγνώστη, «ἠφείδῃσεν ἑαυτοῦ», ὡς εἶπεν ὁ νεκρολογήσας Φίλιππος Ἰωάννου, καὶ προσβληθεὶς ἀπὸ ἡλίανσιν ἤλθε βαρύτερα ἄρρωστος εἰς Ἀθήνας, ὅπου παρὰ τὰς βοηθείας τῶν τότε λατρῶν τῆς πρωτευούσης Ρέζερ, Τράϊμπερ, Βούρου καὶ Κωστή, ὑπέκυψεν εἰς τὸν θάνατον τὴν μεσημβρίαν τῆς 20 Ἰουλίου/1 Αὐγούστου τοῦ 1840. Τὸ νῆμα μιᾶς τόσοσφριγώσης καὶ πολυτίμου ζωῆς ἐθραύσθη διὰ παντός καὶ ἡ Ἑλληνικὴ Ἱστορία, εἰς τὴν ὁποίαν κυρίως ἀπέβλεπεν ὁ Ο. Müller ὡς τὸ κύριον ἔργον τῆς ζωῆς του δὲν ἐπέπρωτο νὰ ἰδῇ τὸ φῶς. Ἀπὸ τὸ ἡμερολόγιόν του μανθάνομεν ὅτι ἐπὶ τῇ βάσει ἑκατοντάδος ἐπιγραφῶν καὶ μετὰ τὰ βοηθη-

ματα ποῦ εἶχαν θέσει εἰς τὴν διάθεσίν του ὁ Ρόξ καὶ ὁ Πιττάκης, εἶχε σχεδιασθῆ ὀλόκληρον κεφάλαιον περὶ τῆς Ἀ' Ἀττικῆς Συμμαχίας τοῦ 5ου αἰῶνος, τὸ ὁποῖον ἐχάθη καὶ αὐτὸ μαζὶ μετὰ τὸν συγγραφέα του.

Ἡ «Ἀθηνᾶ» εἰς τὸ φύλλον τῆς 31 Ἰουλίου δημοσιεύει λεπτομερῶς τὰ τῆς μεγαλοπρεπεστάτης κηδείας τοῦ πολυκλαύστου ξένου, τὴν ὁποίαν παρηκολούθησαν Γραμματεῖς, ὡς ἐκαλοῦντο τότε οἱ ὑπουργοί, οἱ καθηγηταὶ καὶ οἱ φοιτηταὶ τοῦ Πανεπιστημίου καὶ τοῦ Γυμνασίου, ὁ πρόεδρος καὶ τὰ μέλη τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας, οἱ πρέσβεις, οἱ αὐλικοὶ καὶ ἀξιωματικοί, καὶ ἐν πομπῇ ὠδηγήθη ὁ νεκρὸς εἰς τὸν λόφον τοῦ Κολωνοῦ, ὅπου ὁ Φίλιππος Ἰωάννου ἐξεφώνησε περίφημον ἐπιτάφιον λόγον ὁ ὁποῖος ἐδημοσιεύθη εἰς τὸν τότε ἐν Ἀθήναις ἐκδιδόμενον «Ἐθρωπαϊκὸν Ἐρασιστῆν» (1840 σελ. 331) καὶ τοῦ ὁποίου μετάφρασις εὑρίσκεται εἰς τὸν σχετικὸν φάκελον τοῦ Ο. Müller εἰς τὰ Ἀρχεῖα τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Γοττίνγης, ἀπεχαιρέτησε δὲ τὸν νεκρὸν ἐκ μέρους τῆς πατρίδος του Γερμανίας ὁ αὐλικὸς ἱεροκῆρυξ Λίνθ. Ἡ ἐπιτάφιος αὐτῆ τελετῆ διήρκεσε μέχρι τῆς νυκτός, οἱ δὲ παρευρεθέντες «ἀπεχώρησαν μετὰ βαρυνθῆμον σιγῆς εἰς τὴν πόλιν, φωτιζόμενοι καθ' ὁδὸν ἀπὸ τὸ ὄχρον φῶς τῆς μελαγχολικῆς σελήνης».

Περὶ τῆς λύπης, τὴν ὁποίαν ἐπροξένησεν εἰς τὰς Ἀθήνας ὁ θάνατος τοῦ Ο. Müller καὶ περὶ τῶν τιμῶν, τὰς ὁποίας τὸ νεαρὸν τότε Πανεπιστήμιον ἀπένειμεν εἰς τὸν νεκρὸν τοῦ ὑπερόχου ἀνδρός, ἃς ἀφήσωμεν νὰ ὁμιλήσῃ καλῶτερα τὰ Πρακτικὰ τοῦ «Ἀκαδημαϊκοῦ Συμβουλίου», ὡς ἐλέγετο τότε ἡ Πανεπιστημιακὴ Σύγκλητος, τὰ ὁποία ἔχουν ἱστορικὴν ἀξίαν καὶ διὰ τὴν ἐπὶ τοῦ Κολωνοῦ στηθεῖσαν ἐπιτύμβιον στήλην».

«*Συνεδρία 21 Ἰουλίου 1840 ἐν τῷ τοῦ Πανεπιστημίου Πρυτανείῳ, πλὴν τοῦ πρυτάνεως καὶ τοῦ κ. Ρόξ ἀπόντων. Ὁ Σχολάρχης καὶ Ἀρχιμανδρῆτης Κοσ Μ. Ἀποστολίδης ἀνήγγειλεν εἰς τὸ Συμβούλιον κατὰ παράκλησιν τοῦ καθηγητοῦ Adolphe Scholl τὸν θάνατον τοῦ διασημοῦ περὶ τὴν ἐπιστήμην του Κυρίου Müller, προσθεὶς ὅτι πρέπει τὸ Ἀκαδημαϊκὸν Συμβούλιον νὰ ἀποδώσῃ τὴν πρόπουσαν εἰς τὸν βίον του καὶ τὸ ἐπάγγελμά του τιμὴν οὐχ ἥσοσα βέβαια τῆς εἰς καθηγητὴν τιμῆς τοῦ Πανεπιστημίου ἐν ὁμοίᾳ περιστάσει ἀνηκούσης τιμῆς. Ἐγκρίναν τὸ Συμβούλιον ἀπεφάσισε 1) Νὰ εἰδοποιηθῶσιν οἱ καθηγηταὶ καὶ οἱ φοιτηταὶ τοῦ Πανεπιστημίου διὰ νὰ παρευρεθῶσιν εἰς τὴν κηδείαν. 2) Νὰ φέρωσιν οὗτοι πένθιμον ταινίαν εἰς τὴν ἀριστερὰν χεῖρα. 3) Οἱ τέσσαρες Σχολάρχαι (Κοσμήτορες) νὰ κρατῶσιν ἐκ τῶν τεσσάρων ἄκρον τὸ λείψανον. 4) Νὰ ἐκφωνηθῇ λόγος ἐπιτάφιος καὶ εἰς τοῦτο ἔκριναν κατάλληλον τὸν Κοσ Φίλιππον Ἰωάννου. 5) Νὰ προσκληθῇ ἡ στρατιωτικὴ Μουσικὴ. 6) Νὰ γίνῃ μνημῆμα εἰς τὸν λόφον τῆς Ἀκαδημίας τοῦ Πλάτωνος, ὅπου καὶ νὰ ἐνταφιασθῇ. Ταῦτα παρεκλήθη ὁ ἐκτελὼν χρεὴ πρυτανικὰ Κοσ Ἀρχιμανδρῆτης Μ. Ἀποστολίδης νὰ ἐνεργήσῃ».*

«Συνεδρία 23 'Ιουλίου 1840. Σήμερον τὴν 23 'Ιουλίου 1840 περὶ τὴν ὥραν μ.μ. συνελθόντος ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ Ἀρχιμανδρίτου Κου Μ. Ἀποστολίδου τοῦ Ἀκαδημαϊκοῦ Συμβουλίου, πλὴν τοῦ πρυτάνεως καὶ τοῦ κ. Ρόξ: ἀπόντων καὶ τοῦ κ. Κ. Δ. Σχινᾶ κωλυομένου: 1) Ἐγένετο λόγος περὶ τοῦ δαπάνῃ τῶν καθηγητῶν ἡ ἀνεγερθῆ ἀποφασισθέντος ἐν τῇ προλαβούσῃ συνεδριάσει τῆς 21 'Ιουλίου μνημείου τοῦ Μακαρίτου Μυλλέρου καὶ ἀπεφασίσθη ἡ ἀνεγερθῆ τοῦτο ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ λόφου ὅπου ἐτάφη ἀνετίθη δὲ εἰς τὸν Κον Δομνάνδον Σχολάρχῃ τῆς Φιλοσοφίας ἡ φροντίς τοῦ νὰ κάμῃ μετὰ τῶν καταλλήλων ἀρχιτεκτόνων τὸ σχέδιον τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος μνημείου καὶ τὸν προὔπολογισμὸν αὐτοῦ. 2) Νὰ γίνῃ ἐκ μέρους τοῦ Πανεπιστημίου παραμυθητικὴ ἐπιστολὴ εἰς τὴν σύζυγον τοῦ Μακαρίτου Μυλλέρου καὶ ἑτέρα ὁμοία εἰς τὸ τῆς Γοττγγῆς Πανεπιστημίου, ἐν ἧ ἡ νὰ διαλαμβάνονται καὶ τὰ πρὸς τιμὴν τοῦ Μακαρίτου ληφθέντα ὑπὸ τοῦ Ἀκαδημαϊκοῦ Συμβουλίου μέτρα καὶ νὰ ἐπισυναφθῶσιν ἀντίγραφα τῶν τε τῆς προλαβούσης καὶ τῆς σημερινῆς συνεδριάσεως Πρακτικῶν αὐτοῦ. Ἡ συνεδρίασις ἐλύθη περὶ τὴν 7ην ὥραν».

Συνεδρία 18 Ἀγούστου 1840. . . Παρουσιάσαντος τοῦ τῆς Φιλοσοφίας Σχολάρχου τρεῖς σχέδια μνημείων ὑπὸ τοῦ Κου Σιάουμπερι γεγραμμένα, τὸ Ἀκαδημαϊκὸν Συμβούλιον ἐπρόκρινε τὸ πρῶτον ἀριστοτέρον ὡς ἀρχαιότερας τάξεως.

«Συνεδρία 17 Ὀκτωβρίου. . . 10) Τίλος ὁ Πρύτανις εἶπεν ὅτι παρουσιασθεὶς ἐσχάτως εἰς τὸν Βασιλέα τοῦ ἀνέφερε περὶ τοῦ μνημείου τοῦ Κου Μύλλερ, τὸ ὅποιον τὸ συμβούλιον ἀπεφάσισε νὰ ἀνεγείρῃ ἰδίᾳ δαπάνῃ εἰς τιμὴν αὐτοῦ ὁ τῶν καθηγητῶν τοῦ Πανεπιστημίου σύλλογος πεποιθὼς ὅτι θέλει εὐαρεστηθῆ ἢ Α. Μ. νὰ χορηγήσῃ τὸ μάρμαρον, ὁ δὲ Βασιλεὺς ἤκουσε φιλοφρόνως τὰ λεγόμενα καὶ ὑπεσχέθη νὰ χορηγήσῃ τὸ μάρμαρον ἐγκρίνας ὁμοῦς ἀντὶ τοῦ πρῶτου τὸ δεύτερον καὶ μεσαῖον σχέδιον. Τὸ Συμβούλιον ἀπεφάσισεν ὅτι πρέπει νὰ ἐνεργηθῆ μετὰ τὸν συλλόγον τῶν καθηγητῶν προαιρετικὸς ἔρανος, τοῦ ὁποῦτον ἔκαμαν ἀρχὴν ἀμέσως οἱ ἴδιοι».

«Συνεδρία 4 Νοεμβρίου 1841: ὁ Πρύτανις λέγει. . . ὅτι περὶ τοῦ μνημείου τοῦ μακαρίτου Μυλλέρου ἔμαθεν ὅτι ὑπεβλήθησαν εἰς τὴν Α. Μ. σχέδια τοῦτου, ἀλλὰ μὴ ἀρκεσθεῖσα εἰς οὐδὲν τούτων παρήγγειλεν εἰς τὸν ἀρχιτέκτονα Κον Χάνσεν νὰ σχεδιογραφῆσῃ ἑτερον καὶ ὅτι οὗτος ἐπεμψεν αὐτὸ ἤδη, ἐπρόσθεσε δὲ ὅτι τῶρα πρέπει πλαγίως πῶς νὰ ἐπιταχύνωμεν τὴν τοῦτου ἐκτέλεσιν. Ἡ Σύγκλητος παρεδέχθη τὰ πεπραγμένα».

«Συνεδρία 18 'Ιανουαρίου 1842. . . Ἀνεγνώσθη τὸ ἐπ' ἀριθ. 12009 ἔγγραφο τῆς ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν κ.λ.π. Γραμματείας περὶ οὐσιώσεως ἐπιτροπῆς πρὸς ἀνέγερσιν τοῦ μνημείου τοῦ μακαρίτου Μυλλέρου, κατόπιν δὲ ὁ Πρύτανις ἀνέφερεν ὅτι συνελήθησαν μέχρι τοῦδε δραχμαὶ 950 ἐκ τῶν συνεισφορῶν τῶν κ. κ. καθηγητῶν, τὸ δὲ περιπέλον μέχρι τοῦ προὔπολογισμοῦ τῶν 2200 δραχμῶν θέλει καταθέσῃ ὁ Βασιλεὺς, ἤδη δὲ πρόκειται νὰ οὐσιωθῆ ἡ ἐπιτροπὴ διὰ νὰ φροντίσῃ ἀμέσως περὶ τῆς ἀνεγέρσεως τοῦτου. Ἡ Σύγκλητος ἐξελέξατο τριμελῆ ἐπιτροπὴν συγκειμένην ἐκ

τῶν κ. κ. Κ. Δ. Σχινᾶ, Α. Ρόξ καὶ Φιλίππου Ἰωάννου».

«Συνεδρία 15 Φεβρουαρίου 1842. . . «Ἐρωτήσαντος τοῦ Πρυτάνεως τὸν παρόντα εἰς τὴν συνεδρίασιν κ. Κ. Δ. Σχινᾶν περὶ τῶν ὑπὸ τῆς τριμελοῦς ἐπιτροπῆς, ἧς μέλος εἶναι καὶ αὐτός, πραχθέντων περὶ τῆς ἀνεγέρσεως τοῦ μνημείου τοῦ μακαρίτου Μυλλέρου, οὗτος ἀπήντησεν ὅτι ἐπιτραπέντος ὑπὸ τῆς Πρυτανείας νὰ ἐκλέξωσι τὸν καταλληλότερον πρὸς τὴν τοῦτου ἀνίδρυσιν τόπον ἔκριναν ἀρμοδίαν θέσιν τινὰ μικρὸν τι ὡσεὶ εἴκοσι βήματα ἀπέχουσαν τοῦ τόπου ὅπου ἐνταφιάσθη, ἐνθα ἀνεγερθὲν θέλει εἶσθαι εὐσύνοπτον τὸ μνημεῖον καὶ ὅτι ἐκτελεσθείσης ταύτης τῆς εἰδικῆς παραγγελίας, ἀπέκειται ἤδη εἰς ἄλλους ἢ περαιτέρω ἐνέργεια. Ἡ Σύγκλητος παρεκάλεσε τὸν Πρύτανιν νὰ διαβιβάσῃ ταῦτα εἰς τὴν ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν Γραμματείας πρὸς ἐνέργειαν τῶν περαιτέρω».

«Συνεδρία 15 Μαρτίου 1842. . . «Μετὰ ταῦτα ὁ Πρύτανις ἀνέφερεν. . . «Ὡς πρὸς τὸ μνημεῖον τοῦ Μακαρίτου Μυλλέρου ὅτι ἂν καὶ δὲν ἐλήφθη εἰσὶ καμμία διαταγὴ περὶ τῆς ἐκτέλεσεως τοῦ σχεδίου τοῦτου παρὰ τῆς ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν Γραμματείας, ἀλλ' ὁμοῦς ὁ ἀρχιτέκτων κ. Χάνσεν δυνάμει τῆς δοθείσης αὐτῷ παρὰ τῆς ἐπὶ τῶν Ἐσωτερικῶν Γραμματείας διαταγῆς περὶ τῆς ἐκτέλεσεως τοῦ σχεδίου ἔδωκε τὴν τοῦτου κατασκευασίαν εἰς τὸν τὰ ἐλάχιστα μειοδοτήσαντα ἐργολάβον, ὅστις ἤδη ἐξακολουθεῖ ἐργαζόμενος τοῦτο».

Συνεδρία 10 Ὀκτωβρίου 1842. . . 3) Περὶ τοῦ μνημείου τοῦ μακαρίτου Μυλλέρου, ὅτι ἐτόιμον ἤδη ὄντος εἶναι ἀνάγκη νὰ ἀποφανθῆ ἢ Ἀκαδημαϊκῆ Σύγκλητος τελειωτικῶς περὶ τοῦ χαραχθσομένου ἐπιγράμματος. Ἀναγνωσθέντων δὲ ἐπὶ τὰ ὑπὸ τοῦ κ. Φιλίππου Ἰωάννου πεποιημένων ἐπιγραμμάτων, ἡ Σύγκλητος προέκρινε τὸ ἑκτον τῆν τάξιν, ἧτοι τὸ ἐξῆς:

ΤΕΧΝΗΣ ΚΑΙ ΣΟΦΙΗΣ ΕΛΛΗΝΙΔΟΣ ΕΣΧΕ ΣΕ ΜΥ.
[ΣΤΗΝ
ΜΥΛΛΕΡΕ ΤΕΥΤΟΝΙΗ ΠΑΤΡΙΣ ΑΓΑΚΛΥΜΕΝΗ
ΕΛΛΑΣ Δ ΕΞ ΑΕΘΛΩΝ ΣΩΤΗΡΙΟΥ ΗΜΑΡ ΙΔΟΥΣΑ
ΕΝ ΚΟΛΠΟΙΣ ΞΕΙΝΟΝ ΔΕΞΑΤΟ Σ ΑΣΠΑΣΙΟΝ
ΑΛΛΑ ΔΑΜΕΙΣ ΝΟΥΣΩΙ ΨΑΦΑΡΗΝ ΕΠΙΕΣΣΑΟ
[ΓΑΙΑΝ
ΤΗΔ ΑΚΑΔΗΜΙΗΣ ΑΓΧΙ ΠΑΛΛΙΓΕΝΕΟΣ
ΗΧΙ ΠΡΟΦΩΡΩΝ ΘΙΑΣΟΣ ΑΚΑΔΗΜΙΗΣ ΝΕΟΘΗΛΟΥΣ
ΣΗΜΑ ΤΟΔ ΕΙΣΕ ΓΕΡΑΣ ΛΟΙΣΘΙΟΝ ΟΙΧΟΜΕΝΩΙ.

Τὸ ἐπίγραμμα τοῦτο ἔχει πράγματι χαραχθῆ ἐπὶ τῆς ἐμπροσθίας ὀψεως τῆς στήλης, ἐνῶ ἐπὶ τῆς ἐτέρας ὀψεως ἔχει χαραχθῆ γερμανιστὶ τὸ ὄνομα τοῦ θανόντος, ἡ πατρὶς καὶ ἡ χρονολογία τοῦ θανάτου. Τὸ μνημα τοῦ Ο. Müller, τὸ ὅποιον ἀνήγειρεν ἐπὶ τοῦ ἐνδόξου λόφου τοῦ Ἰππίου Κολωνοῦ ἡ στοργικὴ μέριμνα τοῦ Ἀθηναϊκοῦ Πανεπιστημίου διὰ καθηγητικοῦ ἐράνου ἀπὸ τὸν γλισχρον τριακοσιόδραχμον μισθόν, κατέστη εἰς τὸ διάστημα τοῦ διαρρέυσαντος αἰῶνος τὸ προσκύνημα τῶν τιμώντων τὴν μνήμην τοῦ μεγάλου φιλολόγου καὶ ἀρχαιολόγου. Ὁ Βιλαμόβιτς ἀναφέρει τὰ δά-

κρυα, τὰ ὁποῖα ἔχυσεν ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ-
του ὁ Βέλκερ, ἀλλὰ καὶ ἄλλοι ἐνθυμοῦν-
ται τὰ δάκρυα τοῦ Βιλαμόβιτς, ὅταν τὸ
1905 ἐπεσκέφθη τὸν τάφον μετὰ τὸν Κάρολον
Ρόμπέρτ μετὰ τὸν Κορζε, καὶ τοὺς ἄλλους σο-
φοὺς ποῦ εἶχαν ἔλθει εἰς Ἀθήνας διὰ τὸ Ἀ'
Ἀρχαιολογικὸν Συνέδριον. Τὴν ἀνοιξὶν δὲ
τοῦ 1907 ὁ γέροντις τοῦ Ο. Müller Κάρολος
ἐπεσκέφθη τὸν τάφον τοῦ πατρὸς του καὶ
ἐπιστρέψας εἰς τὴν Γερμανίαν ἀπὸ τὸ προ-
σκύνημα αὐτό, τὸ ὁποῖον νομίζεις ὅτι εἶχε
προορισθῆ ὡς ἡ τελευταία ἀποστολὴ τῆς
ζωῆς του, ἀπέθανεν εὐχарιστημένος διότι
εἶχε ἐκπληρωθῆ αὐτή.

Ὅταν τὸ 1896, τὴν ἐπιούσαν τῆς ἐν τῷ
Σταδίῳ πρώτης ἑλικῆς τοῦ Μαραθωνοδρό-
μου ἡ Ἐταιρεία τῶν Φιλοτέχνων εἶχε τὴν
ἐμπνευσιν νὰ στέψῃ τὰς στήλας τῶν ἐν τῷ
Κολωνῷ ἀναπαυομένων δύο ἐπιφανῶν ξέ-
νων, ὁ ἐπιτύμβιος ρήτωρ, ὅστις δὲν ἦτο
ἄλλος ἀπὸ τὸν ἀοίδιμον καθηγητὴν Σπυ-

ρίδωνα Λάμπρον, μαθητὴν τοῦ μαθητοῦ
καὶ διαδόχου τοῦ Müller εἰς τὴν Γοττίγγην
Ἑρνέστου Κουρτίου, εἶπε διὰ τὸν Müller:
«*Τοιοῦτον τῆς Ἑλλάδος θερμὸν φίλον δὲν
ἠδύνατο παρὰ νὰ ἀγαπήσῃ ὁ ἀκτινοβόλος Ἀπόλ-
λων τῶν Δελφῶν καὶ τὸν ἐτόξευσε μετὰ τὰ πύρινα
θερινὰ βέλη, ὡς εἰ θέλων νὰ δεσμεύσῃ ἐπὶ τῆς ἑλλη-
νικῆς γῆς ἕσασι τὸ θνητὸν σκῆνωμα ἐκείνου, οὗ
τὸ πνεῦμα εἶχε ἀφοσιωθῆ ὅλον εἰς τὴν ἀρχαίαν
Ἑλλάδα*».

Διὰ τὸν ἡσυχον ὕπνον, τὸν ὁποῖον ἐξη-
σφάλισεν ἐπὶ τοῦ θρυλικοῦ βράχου ὁ μέ-
γας σοφός, ἡ 1 Αὐγούστου 1940 ἀποτελεῖ
σταθμὸν τῆς αἰωνιότητος. Προσερχόμενοι
καὶ σήμερον μετὰ ἓνα αἰῶνα προσκυνηταὶ
καὶ θαυμασταὶ τοῦ ὀνόματος τοῦ Καρόλου
Ὀτοφρείδου Μυλλέρου, αἰσθανόμεθα ὅτι ἡ
μνήμη αὐτοῦ θὰ μείνῃ μεταξὺ τῶν Ἑλλή-
νων ἀθάνατος, ὅπως καὶ ὁ λόφος τοῦ Κο-
λωνοῦ, τὸν ὁποῖον ἐτραγουδῆσεν ὁ Σο-
φοκλῆς.

ΣΩΚΡ. Β. ΚΟΥΓΕΑΣ

Ἐπίτιμος Διδάκτωρ
τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Γοττίγγης

ΠΑΡΑΚΛΗΣΗ ΣΤΗ ΘΕΑ ΥΓΕΙΑ

Ἕγεια, τοῦ ἀρχαίου τοῦ μύθου ἐσὺ ἡ θεά,
κόρη τοῦ ἐλέους, ἀγρύπνια τῆς ψυχῆς,
τοῦ πνεύματος παλμός, τοῦ σώματος ἀλκή,
πάλι ἀκουσέ μας.

Τὴν ἰκεσία μὴ ἀρνηθῆς, ὡς ἐδεχόσουν
μπροστὰ ἀπὸ τ' ἀγαλμά σου τοὺς πλοκάμους
τῶν γυναικείων κομῶν, τοὺς ἀφιερωμένους
σ' ἐσέ με πίστη.

Στὴν ἀρρωστή μας φέρνε παντοχῆ,
τὴν αἰσιοδοξία χαρᾶς περισσείας,
τὴν ξενοιασιά τῶν πεύκων χάριζέ της
ποῦ ἀεροπαίζουν.

Ἀπὸ τὰ μάτια της, ποῦ σιωπηλὰ πλανιῶνται
σὰ νὰ ζητοῦν τὸ θάμβος ἄλλων κόσμων
στὸν οὐρανό, ἀπομάκρυνε τὸ ζόφο
τοῦ κρύου θανάτου.

Ἀπὸ τὰ χεῖλη, ποῦ γλυκόλογα μονάχα
γνωρίζουν, καὶ τὸ γέλιο τὸ ἔχουν πάντα
συντροφικό, τὴ θλίψη ἀπόδιωχνέ τη
ποῦ τ' ἀγκαλιάζει.

Ἀπ' τὰ μαλλιά τὰ καστανά, τὰ πλούσια,
τοὺς ὤμους της ποῦ ἀγγίζουσε λυμένα,
ἀλάργευε τοῦ χάρου τὴ θωπεία
ποῦ τὴ ζυγώνει.

Ἀπὸ τὰ στήθη της, ποῦ ἀνεβοκατεβαίνουν
παρθενικά, στὴν αὐγινὴ ἡλικία,
τὴ θερμὴ τῆς ζωῆς, τὴν τόσο ὠραία,
μὴν ταξιδέψης.

Ἀπὸ τὰ χεῖρια της, ποῦ ὑψώνονται μετὰ χάρη
κι' ἀνοίγονται ψηλὰ σὲ προσευχῆ,
κάμε νὰ μὴ λυγίσῃ ἢ κίνησῃ τους
ἢ ἀλαφρωμένῃ.

Κι' ἀπὸ τὸ πρόσωπό της νὰ μὴ σβύσῃ
τριανταφυλλὶ τὸ χρῶμα στόλισμά της,
σπάταλα ποῦ τῆς μοίρασεν ἡ φύση,
καλὸ της δῶρο.

Μεγάλῃ ἐσὺ θεά, γητεύτρα Ἕγεια,
ρίξε τὸ βλέμμα σου σὰν ἀγκυρα φιλίας
κι' ἄραξε στὸ λιμάνι τῆς στοργῆς σου
τὴν ἀρρωστή μας.

Ὅμοια μ' ἐσέ στ' ἀνάστημα, στὴν ὄψη,
πάρε τὴ στίς φτεροῦγες τὶς δικές σου
καὶ σῶσε τὴν ἀπ' τοῦ χαμοῦ τὸ γῦπα
ποῦ τὴ ζηλεύει.

Κι' ἀφηνέ τη ν' ἀνθῆ σὰ σ' ἓνα κῆπο
βιολέττα ἐκφραστικῆ, νὰ μεγαλῶνῃ
μετὰ τὴν ὄρμη τῆ μυστικῆ τῆς ὁμορφιάς της,
χλωρὸ λουλουδί.

ΘΕΟΔΩΡΟΣ ΞΥΔΗΣ